

nyokkal sem ismerős. Általában hiányos és annál inkább kívánatos az állampolgári nevelés.

Alapos és egészen gyakorlati irányú gazdasági oktatásra a jobb gazdálkodás érdekében volna égető szükség. A szövetkezés terén különösen termelő és értékesítő szövetkezetek alakításával kellene a jövedelmet fokozni, de ilyenek sem működhetnek sikeresen, ha a népet erre nem neveljük. Ezért kellenének bizonyos mértékű kereskedelmi ismeretek is.

Nem hiányozhatik az írástudás mai nagy hézagainak gondos és nagyarányú kitöltése sem a munkatervből, hiszen nem várhatunk sem a majd felnövő nemzedékre, sem arra, hogy a felnőttek majd a gyermekeiktől tanulnak.

A népet ismerő emberektől szerkesztett, pártpolitikát nem szolgáló *ujság*, valamint az Urániához hasonló, de a nép szükségleteinek megfelelő jó *népies folyóirat*¹ — ha a népművelés ügye nagyobb lendületet venne — néhány év múlva találna olvasóközönséget. A *nép-könyvtárak* szaporítása, ilyen nevelési, népművelési feladatokhoz való alkalmazása, jó *népies könyvek* sűrűbb kiadása szintén ide tartozó követelmény.

Nem lehetett módom arra, hogy e kérdéseknek a háború teremtette irodalmát felhasználjam s a felmerült törekvéseket összefoglaljam, ami az otthoni együttes munka érdekében szükséges volna. E lazán összefüggő megfigyelések, itt-ott talán túlzásnak látszó állítások s kivihetetlennek tetsző tervek közreadása mégis segítségére lehet talán azoknak, akik a népművelés feladatait részletesebben elgondolhatják és azok egyes részleteit meg is valósíthatják. Lados József.

A MŰVELŐDÉSI POLITIKA A HÁBORÚ UTÁN.

A világháború tanulságai között az a legnevezetesebb, hogy az államok fennmaradása és fejlődése elsősorban polgáraiknak egyéni kiválóságán, műveltségén és erkölcsi érzületén fordul meg. Ez már régi igazság. Mégis gyakran megfélemedeznek a köznevelésről, pedig az állampolgárok műveltségét és erkölcsét ez biztosítja. Sajnos, különösen nálunk a legutolsó évtizedekben szerencsétlen politikai viszonyainknál fogva a nagyobb és a nép egyetemét átható műveltségért való törekvésnek igen kis hatása volt.

¹ Újabbán örvendetesen terjed az Orsz. Közművelődési Tanács által kiadott *Vasárnapi Könyv*; ez máris sok hasznot tehet. A szerk.

Pedig a művelődési eszmének nálunk is dicső multja van. Tüzes lelkesedéssel hirdette Apácai Cseri János a műveltség terjesztésének nagy jelentőségét. Széchenyi és Wesselényi művei a magyar művelődési-politikai gondolkozás legkiválóbb képviselői közé tartoznak; mindig azt tanították, hogy nemzeti megújulásunk az «értelem csinosodása»-hoz, «a helyes iskolai rendszer» megalkotásához van kötve. Eötvös Józsefnek a művelődésért való lelkesedése meg tudta győzni a kor vezető politikusait a műveltségnek a nemzetet fentartó és haladását biztosító hatásáról. Ez volt talán az egyetlen korszak nemzetünk életében, amikor mindenki érezte, hogy további fejlődésünknek mellőzhetetlen feltétele a nemzet minden fiára kiható alapos műveltség.

Eötvös, Schwartz Gyula és kortársaik korszakalkotó működése után azonban lekerültek a művelődési eszmék a politikai élet porondjáról. Csak a közoktatásügyi miniszterek beszédeiben visszhangzanak még a művelődési kívánalmak. De közvetlenség és eleven, erős meggyőződés ritkán hatja át e gondolatokat. Szakadatlan tetterő, reformatori akarat nem igen szorgoskodik az eszmék végrehajtása körül. Nehézkes hivatalnoki szellem lassan tudja a jó ötleteket is az életbe átvinni. A politikai élet szeszélyes hullámai megakadályozzák a tervszerű és egymás munkáján tovább építő céltudatos haladást. Az elméleti megfontolások rendszertelen termelése, a mélyebbre ható művelődési-politikai, közoktatásügyi szervezeti tanulmányok hézagos volta nem mutat rá eléggé a tennivalókra, nem készíti elő a talajt, nem teremti meg az eszközöket. Nem csoda, ha egy-egy alkotni vágyó miniszter számára kellő előmunkálatok nem állottak rendelkezésre. Nem csoda, ha közoktatásunk tagadhatatlan fejlődése ellenére nem érte el azt a színvonalat, amellyel pl. a német nemzet dicsekedhetik.

Fájó szívvel látjuk az égetően sürgős tennivalók rengeteg nagy sokaságát. De egyszersmind nagy aggodalommal tekintünk a jövőbe, mert a világháború komoly és súlyos akadályokat gördít a további fejlődés útjába.

Nem kell elfelejteni, hogy az élet a létért való harc színtere, hól mindig a hatalmasabb erő érvényesül. A háborúban a nyers erők birkóznak egymással az elsőbbségért. A békében az eszmék, a jelszavak. Politikai pártok tömörülnek a jelszavak mögött s a jelszavak a párt által képviselt társadalmi osztály érdekeiből származnak. Minden párt elsősorban azért harcol, ami az ő közvetlen érdeke. Ami közös érdek, ami minden életműködésnek alapfeltétele, de csak a távolabbi jövőt készíti elő, ami tehát nem a napi szükségletet elégíti ki, azzal nem foglalkozhatik a különleges pártérdekek által fogva tartott és a modern élet tülekedése által hajszolt politikus.

Ne ringassuk magunkat csalóka álmokba a művelődés ügyének

jövő alakulása felől. A háború óriási terheket ró reánk. E terheket el kell vállalni, de mindegyik párt azért küzd majd, hogy ne az általa képviselt társadalmi osztály terheltesse meg, hanem a másik. Élet-halálharc indul meg az adópolitika, a vám, a kedvezmények, a pénzügyi kérdések körül. Várhatjuk-e e rideg anyagi küzdelemben a művelődés kérdéseinek felismerését, méltánylását és támogatását? Pénz kell mindenekelőtt a hadsereg újjászervezésére, pénz az elpusztított anyagi javak pótlására, pénz az elköltött milliárdok kamatai számára, pénz a háborúban szerzett érdemek jutalmazására, pénz kell mindenre s vajjon marad-e a művelődési célokra? Tartunk attól, hogy nagyon kevés! Pedig lelkünkben él a szent meggyőződés, hogy állami életünk felvirágzásának legbőségebb forrása a jobb iskolázás, a hatékonyabb, tervszerű nemzetnevelés. Mindhiába; ha mi nevelők nem tudjuk meggyőződésünket lankadatlan élénkséggel, eszmefejlesztő, eszmeérlelő munkával a kort mozgó erővé megnövesztetni, akkor nem számíthatunk eszméink és életérdekeink méltánylására. Ez a kettő mindig együtt jár. Ezért ha elterjedne az a gondolat, hogy az állam jövőjének a polgárok műveltsége a legfőbb biztosítéka: akkor nemcsak a nemzet virágzóbb jövőjébe vetett reményünk teljesednék, hanem várhatnók azt is, hogy hivatásunk, teremtő és alkotó munkálkodásunk anyagi feltételeit is kivívhatjuk. Ma erre nincs kilátás, mert a mi eszménk ugyan a legegységesebb, a mi érdekünk a legmélyebb állami érdek, de egyúttal a legkevésbé kézzelfogható is, mert a távoli jövőért dolgozunk, azt készítjük elő. A különböző társadalmi osztályok vaskos, gyakorlati érdekeivel szemben hátrányban vagyunk. A művelődés eszméjének közvetlen hatékonyságát pótolnunk kell prófétai lendülettel s élő hittel küzdve eszméink érvényesüléséért, be kell látatnunk, hogy a művelődés ügye a megváltozott társadalmi viszonyok között immár valóban a sürgős tennivalók közé tartozik és e tennivalók elintézése a további igazi haladást egyedül teszi lehetővé (v. ö. Magyar Tanítóképző 1916: 4., 48., 75. l.)

A háború mindenestre megerősítette a társadalom kapitalista jellegét. A gazdasági harc még élesebb lesz a háború után, mint volt ez előtt. A technika fejlődéséhez is most hatalmasabb érdekek fűződnek, mint valaha. Ezt tudva, rá kell mutatnunk, hogy a nagyobb műveltség a gazdasági haladásnak nélkülözhetetlen emeltyúja. Az új helyzet által követelt anyagi többtermelés előmozdítása érdekében iskoláink szelleme a munkaiskola eszméi értelmében fog szükségképen átalakulni. Ily irányban fogja kierőszakolni a fejlődést a gyakorlati élet érdeke. Ugyanezt: sürgőt a tettekre kész emberek iránti kereslet is.

A feladatok nagy sokaságát csak sok kiképzett ember oldhatja meg. A sok-ember-kivánalma azonban még sem biztosíthatja egyedül

a magyar állam jövőjét, mint ahogyan *Hegedüs Loránt* («A magyar politika a háború után») fejtegeti. Igaza van abban, hogy a magyar állam megsokasodott szükségleteit csak fokozott erőfeszítéssel tudja kielégíteni, tehát nemcsak minden mai ember közreműködését kell szervezni, hanem a szaporodást is minden tényezővel előmozdítani. De éppen a mai háború és különösen Oroszország példája legvilágosabban bizonyítja, hogy a sok-ember magában elégtelen. Alaposan kiképzett s jól szervezett emberek társasága a sokkal nagyobb számú, de alacsonyabb műveltségű s fegyelmezetlenebb tömegnél feltétlenül győzedelmeskedik. Tehát nem a sok ember, hanem a fejlettebb szellemi erejű és szervezhetőbb emberek tudnak bennünket a jövőben is megtartani.

A világháború által felvetett kérdések a nemzetnevelés felé vezetnek bennünket. A közoktatás munkája: a szellemi erő növelése; és a nevelés feladata: az összetartozás érzésének és a fegyelmezettségnek biztosítása, az erkölcsi jellem kialakítása. A háború a határozott, mai tennivalók iránt az érzékünket kifejlesztette, azért erkölcsi eszményünk is a kezdeményező szellemű és a közműveltségen alapuló állam eszméjének megvalósításáért dolgozó állampolgár lett. A közelmúlt nagy pedagógiai reformmozgalmaiból a világháború forgataga két nagy törekvés sikerét bizonyította életszükségletnek; e kettő: a munkaiskola és az állampolgári nevelés.

Iskolai munkánkban ezzel világos a cél és a követendő módszer. E kettős feladat teljesítésének megvan azonban a maga feltétele és pedig a nemzetnevelés célszerűbb szervezése, vagyis az idetartozó szellemi és anyagi eszközök megteremtése és a rendelkezésre álló erők egységesebb, hatékonyabb központosítása. Ezt a feltételt azonban csak a politikai élet teremtheti meg. Nekünk eszméink érdekében mindenekelőtt az a feladatunk, hogy kifejtsük a szükségesnek ismert művelődési politikát.

Teendőink e célból a következők: 1. Föl kell tárnunk az eddigi művelődési politikai törekvések eredményét. Ki kell aknáznunk az ottlévő gondolatok értékét. Ezáltal nemcsak hatalmas, a fejlődést előmozdító hagyományokkal ismerkedünk meg, hanem meg tudjuk látni a nemzet művelődési haladásának történeti folytonosságát és rámutathatunk azokra a kérdésekre, melyek megoldását már régi nagyjaink is sürgették.

2. Számos és rendszeres tanulmányra van szükség, melyek kimutatják, hogy a köznevelés javulása az állami élet minden terén haladást idéz elő. Gondosan kell különösen a politikai és művelődési élet egymást megtermékenyítő kölcsönös hatását megvilágítani. Rá kell mutatni, hogy a nép iskolázottsága a közigazgatás működését eredményesebbé, hatékonyabbá teszi. Részletes tanulmányokkal kell

tisztázni azokat a különben szembeszökő vonatkozásokat, melyek a csecsemőhalandóság, a nép egészsége és munkabírása meg a köznevelés között vannak. Nyilvánvaló továbbá az a tény is, hogy az ország gazdasági fellendülése a közoktatás fejlettségétől függ. S ma különösen érdeklődést kelthet a honvédelem és köznevelés kölcsönhatásának kifejtése: mily döntő szerepe van ma a katonák szellemi képzettségének, önállóságának, megbízható jellemének.

Végül 3. sürgősek az iskolaszervezeti tanulmányok, mert a háború után új közoktatási törvényekre van kilátásunk. Talán megint egy félszázad számára kell majd a terveket kijelölni. Nemcsak a legkülönbözőbb országok tanügyi szervezeteit kell rendszeresen elemezni és összehasonlítani, hanem a politika, a közigazgatástan általános elvi értékű eredményeit is fel kell használnunk a tanügyi közigazgatás célszerűbb megalkotására.

Mindezek a részlettanulmányok hozzájárulnak, hogy a háború után meginduló szertelen politikai küzdelmek között a haladás fő eszközéről ne feledkezzenek meg. Ebből a célból szükséges, hogy ne csak szaklapjainkban közöltessenek ily irányú cikkek, hanem a napilapokban és a különböző általános jellegű folyóiratokban is. A németek fáradhatatlan lelkesedéssel hirdetik népművelő tevékenységöknek államfentartó jelentőségét a napilapok rövid lélegzetű cikkeiben, képes lapokban, röpiratokban. Szinte új vallás lett náluk a német műveltségért való rajongás és a művelődés erejében való hit. Ezt kell nekünk is magunkévá tenni, ha azt akarjuk, hogy a háború után következő, új világot teremtő, óriási méretű küzdelemben a művelődés eszméi is kifejtsék újjáébresztő működésüket.

Ne felejtjük el azonban azt sem, hogy nem elég az egyesek agitáló munkája. Érvényesülni csak az tud, ami hatalmas. A művelődési eszmék csak akkor győzhetnek, ha híveik szervezkednek. A szervezés biztosíthatja a hatalmat, mert egyesíti a most szétszórt erőket és növeli ezáltal hatékonyságukat. Eddigi rendelkezésre álló szervezeteink: az egyes tanító- és tanár-egyesületek. Ezeket kell az itt érintett munkára gondosan, bensőleg szervezni. Ez azonban nem elég. Meg kell teremteni az Oktatók Országos Szövetségét. Sőt óhajtanunk kell azt is, hogy megalakuljon a Középeurópai Oktató-Szövetség. Ez adna a művelődési gondolatnak elegendő hatalmat!

LECHNITZKY GYULA.